

sız), s. 145; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 111-114, 193-196; Kâtib Çelebi, *Cihannümâ*, s. 657; Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı: 1831* (Ankara 1943), Ankara 1997, s. 96; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 352; a.mlf., *Çandarlı Vezir Ailesi*, Ankara 1974, s. 1; W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası* (trc. Mihri Pektaş), İstanbul 1960, s. 91, 219, 234-235, 245-246; Tahsin Özalp, *Sivrihisar Tarihi*, Eskişehir 1960; *Eskişehir İl Yıllığı* 1973, Eskişehir, ts. (Uğur Matbaası), s. 47; Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I: Anadolu'nun İdarî Taksimatı*, Ankara 1988, s. 74-76; Halime Doğru, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Sivrihisar Nahiyesi*, Ankara 1997; Orhan Keskin, *Bütün Yönleriyle Sivrihisar*, İstanbul 2001; *Kâmûsü'l-a'lâm*, IV, 2582-2583; Besim Darkot, "Sivrihisar", *İA*, X, 726-728; J. H. Kramers - [C. H. Bosworth], "Sivri Hisâr", *EP* (Ing.), IX, 691-692; Feridun Emecen, "Hudâvendîgâr", *DİA*, XVIII, 286; Halil İnalıcık, "Murad I", a.e., XXXI, 156.

İBRAHİM SEZGİN

SİVRİHİSAR ULUCAMİİ

(bk. ULUCAMİ).

SİY SERİYYESİ

(سرية السی)

Hız. Peygamber'in Hevâzin kabilesinin Benî Âmir b. Sa'saa kolu üzerine gönderdiği seriyye (8/629).

Hevâzin kabilesinin önemli kollarından Benî Âmir b. Sa'saa yaz aylarını Tâif'te, kış aylarını hayvanlarını otlatmak için Necid'de geçirirlerdi. Medine'ye beş, Mekke'ye üç günlük uzaklıktaki Siy arazisi onların hayvanlarını otlattığı topraklar arasındaydı. Hız. Peygamber, 8 yılı Rebülevvel ayında (Temmuz 629) Şücâ' b. Vehb'in kumandasında yirmi dört kişilik bir seriyyeyi Siy bölgesindeki Benî Âmir b. Sa'saa'dan bir topluluğun üzerine gönderdi. Gündüzleri gizlenip geceleri yol alan birlik bir gece sabaha karşı düşmana âni bir baskın düzenleyerek çok sayıda deve ve koyun ele geçirdi. Bu sırada birkaç kadının da esir alındığı rivayet edilir. Seriyyenin gidiş dönüşünün on beş gün sürdüğü, seriyyeye katılan her kişiye ortalama on veya on beş deve düştüğü, taksim sırasında on koyunun bir deveye eşit sayıldığı kaydedilir. Olaydan kısa bir süre sonra Benî Âmir b. Sa'saa'dan bir heyet Medine'ye gelip Müslümanlığı kabul ettiklerini bildirdi ve esirlerinin iadesini istedi. Resûl-i Ekrem'in talebi üzerine Şücâ' ve arkadaşları paylarına düşen esirleri iade ettiler. Şücâ'nın payına düşen bir câriye kabilesine geri dönmeyip Medine'de onun yanında kalmayı tercih etti.

Kaynaklarda Siy Seriyyesi'nin niçin düzenlendiği hakkında bir açıklama bulunmamaktadır. Bazı araştırmalarda seriyyenin 4 (625) yılında Münzir b. Amr başkanlığında gönderilen yetmiş kişilik davet ekibinin Benî Âmir b. Sa'saa liderlerinden Âmir b. Tufeyl tarafından Bi'rîmaûne'de şehid edilmelerine misilleme olduğu ileri sürülmektedir (Özdemir, s. 93; Mahmudov, s. 350). Ancak seriyyenin sebebi, bu üzücü hadiseden daha çok Hevâzin'in bazı kollarının Hız. Peygamber'e karşı şiddetli düşmanlıklarını devam ettirmeleri ve fırsat buldukça müslümanlara zarar vermeleri olmalıdır. Nitekim Hevâzin kabilesinin özellikle göçebe hayatı yaşayan bazı kolları Hudeybiye Antlaşması'yla sağlanmış olan yol güvenliğini ihlâl ederek kervanlar üzerine baskınlar düzenlemekten çekinmiyorlardı. Bu durum karşısında Resûl-i Ekrem 6 (627-28) yılında Hız. Ali, ertesi yıl Hız. Ömer ve Hız. Ebû Bekir kumandasında seriyyeler göndermişti. Dolayısıyla Şücâ' b. Vehb kumandasındaki Siy Seriyyesi'nin de bozgunculuk çıkaran Âmiroğulları'nın cezalandırılması maksadıyla gönderilmiş olması ihtimali kuvvetli görünmektedir.

Hadis kaynaklarında Necid taraflarına düzenlenen, Abdullah b. Ömer'in de katıldığı ve bol miktarda ganimetin ele geçirildiği bir seriyyeden bahsedilmekte, adı zikredilmeyen kumandanın ganimeti her askere on iki deve olmak üzere paylaştığı, Medine'ye döndüklerinde Hız. Peygamber'in humusu ayırdıktan sonra askerlerin her birine birer deve daha verdiği ve kumandanı yapmış olduğu önceki taksimat sebebiyle sorgulamadığı ifade edilmektedir. Bu seriyyeyi Siy Seriyyesi olarak kabul edenlerin yanı sıra (İbn Hibbân, s. 317; İbn Kesîr, IV, 240) ayrı bir seriyye diye zikredilen de vardır (Zehebî, s. 476-477).

BİBLİYOGRAFYA :

Mûsâ b. Ukbe, *el-Megâzi* (nşr. Muhammed Bak-şîş), Rabat 1994, s. 263; Vâkudî, *el-Megâzi*, I, 6; II, 753-754; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 127; III, 94; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 29; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahbârü'l-hulefâ'* (nşr. el-Hâfiz es-Seyyid Azîz Bek v.dğr.), Beyrut 1991, s. 317; Bekrî, *Mu'cem*, I-II, 669-670; III-IV, 772, 1156; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 63, 301-302; V, 154; İbn Seyyidünnâs, *‘Uyûnü'l-eser*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rîfe), II, 152; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm: el-Megâzi*, s. 476-477; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 240; Ali b. Muhammed el-Huzâi, *Tahrîcü'd-delâli's-sem'iyye* (nşr. Ahmed M. Ebû Selâme), Kahire 1401/1981, s. 188-189; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ'* (nşr. M. Abdülhamîd en-Nümeysî), Beyrut 1420/1999, I, 336-337; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), III, 316-317; Şâmî, *Sübûlü'l-hüdâ*, VI, 225-227; Nüreddin el-Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rîfe), III, 198, 501; Hamîdullah, *İslâmî Peygamberi* (Tuğ), I, 488-489; a.mlf., "Huneyn Gaz-

vesi", *DİA*, XVIII, 376-377; Serdar Özdemir, *Hız. Peygamber'in Seriyyeleri*, İstanbul 2001, s. 93-94; Elşad Mahmudov, *Sebeup ve Sonuçları Açısından Hız. Peygamber'in Savaşları* (doktora tezi, 2005), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 350.

LEVENT ÖZTÜRK

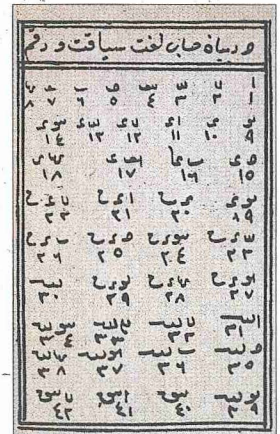
SİYÂKAT

(سياقت)

Osmanlı Devleti'nde idarî ve malî kayıtlarda kullanılan bir yazı türü.

Sözlükte "anlatım biçimi sözün gelişi, sözün kesintisiz birbirini takip etmesi; tarz, tertip, nizam" anlamlarına gelen siyâk kelimesinden siyâkat arşiv belge ve kayıtlarında okunması çok güç, girift, sanat özelliği taşımayan bir eski yazı türüdür. Siyâkatle yazılmış bir metnin ancak sözün gelişinden okunabilmesi sebebiyle bu adı almış olabileceği ileri sürülmüştür. Siyâkat yazısının oluşumunda devletin güvenliği, önemli bilgilerin gizli tutulmasının gözetilmesi yanında kayıtların hızlı yazılması ve olduğundan daha kısa yer tutması isteği ve ihtiyacı da etkili olmuştur.

Siyâkat yazısının Abbâsîler zamanında ortaya çıktığı, Selçuklular ve diğer İslâm devletlerinde kullanıldığı, İran yoluyla Anadolu'ya, özellikle İlhanlılar kanalıyla Osmanlılar'a geçtiği kabul edilmiştir. XIV. yüzyıl ortalarına ait bir İlhanlı malî belgesinin yazı stili, örneklerine II. Murad döneminde rastlanan Osmanlı tahrir kayıtlarının yazısına ve şekline çok benzer. Osmanlılar'da XV. yüzyılda idarî ve malî kayıtlarda görülen siyâkat yazısı, Fâtih Sultan Mehmed'in evkaf kâtibî Hüsâm-ı Rûmî ve Tâcîzâde Câfer Çelebi tarafından iyileştirilmiş, resmî kayıtlarda yeni usul ve düzenlemeler yapılmış olduğu bilinmektedir (Âlî, s. 62).

Siyâkat rakamları

Daha sonra Osmanlı Devleti'nde muhasipliğe ve defterdarlığa yükselerek öne çıkan Beynizâde Mehmed, Oğlan Memi, Selîsî Ahmed, Sünbül Memi çelebiler ve Matrakçı Nasuh ünlü siyâkatnûvislerdendir.

Fâtih Sultan Mehmed döneminden Sultan Abdülaziz dönemine kadar Osmanlı Devleti'nin gizlilik isteyen resmî malî kayıtları, özellikle tahrir ve muhasebe defterleri, bunlardan çıkarılan notlar genelde Farsça kalıplar kullanılarak siyâkatle yazılmıştır. Bilhassa İlhanlı geleneğinin de bir yansıması olarak vergi kayıtlarını ihtiva eden tahrir defterleri zamanla iyice stiliğe hale gelen siyâkat yazısıyla kaleme alınmış, hatta bunların rakamları da siyâkat rakamları olarak belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'nin iktisadî, idarî, malî, sosyal ve kültürel hayatına ışık tutan bu kayıtların arşiv ve kütüphanelerde pek çok örneği bulunmaktadır.

Siyâkat farklı bir yazı türü olmakla beraber her döneme ve kâtibine göre değişik özellikler gösterir. Yerine göre nesih, nesâ'lik, ince divanî ve rik'a kırmızı, kûfî huresine benzer bazı yazıların harfleri karıştırılmış olmasına rağmen yeterli olmakla beraber harflerin müfred ve birleşik şekillerini gösteren siyâkat elifbâsı düzenlenmiştir. Yazıda sürat ve ihtisarı sağlamak için satırlar, kelimeler ve harfler kalemin süratli, tabii akışının sonucu birbirine yaklaşmış, ilişmiş, harfler küçülmüş, bazı ayrıntıları çıkarılmış, uzantılar, dik hatlar kısaltılmış, genellikle pe, çe, şîn ve bazan nûn harfi dışındaki noktalı harflere nokta konmamıştır. Nokta bazı harflerde sona birer işaret şeklinde takılmış, med yalnız elif harfinin üstüne konmuş, çoğu kere şedde konmamıştır. Genelde imlâ ba-

kımından kendinden sonra gelen harfe bitişmeyen harfler resim ve sürat için bazan diğer harfe bitişmiş, zamanla girift bir biçimde şifre haline gelen anahtar (miftah) kelimeler oluşmuştur. Hatta bir kelimenin birkaç şifre yazılışı ortaya çıkmıştır. Kef gibi keşideye uygun harfler sonra gelen kelimelerin altında bir çizgi şeklinde devam etmiş, râ harfi keskin köşeli bir dâl harfine, dâl harfi tabanı sola çıkıntılı bir üçgene dönüşmüştür. Siyâkat yazısı ile beraber kullanılan rakamların da özel bir sistemle yazılış biçimleri vardır. Hint rakamları yerine Arapça sayı isimlerinin harfleri kısaltılarak şifreleştirilmiş, siyâkat-ı Arabî, erkâm-ı Arabiyye, divanın malî ve muhasebe kayıtlarında kullanılması sebebiyle divan rakamları denilmiştir. Emevîler zamanında ortaya çıktığı tahmin edilen divan rakamlarının Selçuklular'a, sonra da İlhanlı ve Osmanlılar'a geçtiği bilinmektedir.

Siyâkat ve rakamları, defter tutma usulleriyle ilgili pek çok eser yazılmıştır. Bunlar arasında Alâ-i Tebrîzî'nin *Sa'âdetnâme fi't-teressül ve kavâ'idü'd-defter'i* ile Muhammed b. Kiyâ el-Mâzenderânî'nin *Risâle-i Felekiyye fi 'ilmî's-siyâka* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2756), Matrakçı Nasuh'un Türkçe *Umdetü'l-hisâb* (Nuruosmaniye Ktp., nr. 2984), Mu'nüddin b. Abdülhâlik'in *Kitâbü'r-Resâ'il bi'l-Fârisiyye* (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4074), Hamdullah el-Müstevfî'nin *Târîh-i Güzide* (London 1910), Rüşdü Efendi'nin *Nuhbetü'l-ettâ'î* (İstanbul 1274) bilinen önemli eserlerdendir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Bîbî, *el-Evâmîrü'l-Alâiyye: Târîh-i Selçûkîyân-ı Rûm-i Türkî (Tevârih-i Âli Selcûk* içinde, ilâvelerle trc. Yazıcızâde Ali, nşr. Houtsma), Leiden 1902, III, 253-254; *İstanbul Vakıfları Tah-*

rîr Defteri 953 (1546), s. VI; Âli, *Menâkıb-ı Hünerverân*, s. 62; M. Cevdet, *Siyakat Yazısı ve Rakamları* (ayrı basım), İstanbul 1937, s. 7, 11-13; Mahmud Yazır, *Siyakat Yazısı*, İstanbul 1941, s. 5-7; a.mlf., *Eski Yazıların Okuma Anahtarı*, İstanbul 1974, s. 144, 145; Salâhaddin Elker, *Divan Rakamları*, Ankara 1953, s. 21-23; A. Süheyl Ünver, *Türk Yazı Çeşitleri*, İstanbul 1953, s. 22; a.mlf., "Siyakat Yazısı ve Kuyud-ı Atıka", *İstanbul Bellediye Mecmuası*, VIII/87 (15), İstanbul 1931, s. 92; Ömer Lütfi Barkan, *Süleymaniye Camii ve İmaretî İnşaatı (1550-1557)*, Ankara 1972, I, 4; Dündar Günday, *Arşiv Belgelerinde Siyakat Yazısı, Özellikleri ve Divan Rakamları*, Ankara 1974, s. 1-4; İsmail Otar, *Risâle-i Felekiyye: Kitâbü's-Siyakat Hakkında*, İstanbul, ts. (Formül Matbaası), s. 1; Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, İstanbul 1994, s. 64-67.

MUHİTTİN SERİN

SİYÂLKÜTÎ

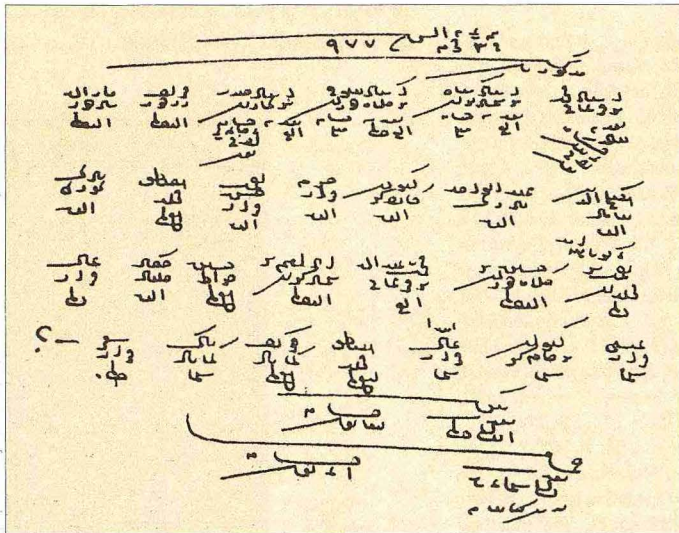
(السيالكوتي)

Abdülhakîm b. Şemsiddîn
Muhammed es-Siyâlkütî
(ö. 1067/1657)

Dil, belâgat, tefsir, kelâm
ve mantık alanlarında
hâşiyeleriyle tannan Hindistanlı âlim.

Muhtemelen 988 (1580) yılında Hindistan'ın Pencap eyaletine bağlı Siyâlkût'ta doğdu. Hindî ve Pencâbî nisbeleriyle de anılır. Bazı kaynaklarda Siyâlkût şehri Silkût diye kaydedilmekte ve bu sebeple kendisine Silkûtî denmekteyse de (Leylâ es-Sabbâğ, s. 446; *EP* [İng.], IX, 693) daha çok Siyâlkütî diye şöhret buldu. Hindistan'da Bâbürlü hükümdarları Sultan Cihangir ve Şah Cihan dönemlerinde yaşayan, onların ilgi ve desteklerini gören ve Hanefî mezhebine mensup bulunan Siyâlkütî, Mevlânâ Kemâleddin Keşmîrî ve İmâm-ı Rabbânî'den ders aldı. Şah Cihan zamanında Hint ulemâsının reisi oldu, Lahor ve Siyâlkût'ta ders verdi (Muhîbbî, II, 318-319; Nüveyhiz, I, 258; *DMT*, IX, 250). Talebeliğinden beri İmâm-ı Rabbânî'yi tanıyan Siyâlkütî ilerleyen yaşlarında gördüğü bir rüya üzerine ona intisap etti. Kendisinin İmâm-ı Rabbânî hakkında "müceddid-i elf-i sâni" unvanını kullanan ilk kişilerden olduğu ve Rabbânî'nin de ondan övgüyle söz ettiği belirtilir. Hayatının sonuna kadar ilim ve tedrisle meşgul olan Siyâlkütî 18 Rebülevvel 1067 (4 Ocak 1657) tarihinde Siyâlkût'ta vefat etti.

Siyâlkütî, Fahreddin er-Râzî sonrası dönemde gelişen muhakkikler geleneğinin XVII. yüzyıldaki en önemli temsilcisidir. XV. yüzyıldan itibaren gelişen hâşiyeliler

Siyâkat yazısı ile yazılmış bir belge (BA, KK, Rûznâme, nr. 1767, vr. 19^a)